

חוקת השיפוט של בסיס עליה מס' 1 (מרסיל)

צבי ענבר*

כתיבת החוקה והפעלתה

במשך קרוב לחמישה חודשים (1.3.48 – 20.7.48) פעל במרסיל בסיס עליה מס' 1, אליו נשלחו עולים המיועדים לגיוס. בבסיס מיינו את המתייצבים, החתימו את הראויים לגיוס על התחייבות לשרת בצבא, אימנו וצירפו אותם לאחת מיחידות המגויסים. הבסיס שלח ארצה כעשרת אלפים עולים.

יהודה בן-דוד¹, מפקד הבסיס, מספר:

"אחת הבעיות הקשות שהיה עלינו לפתור היתה בעיית השיפוט. היתה זו יומרה גדולה מצדנו לקבוע לעצמנו ולאחרים סמכויות ענישה, אלא שלא היה מזה מנוס. בלי קביעת מסגרת לא היה כל עונש אלא שרירות לב...

זימנתי אלי את אביעזר שלוש, סטודנט שלמד משפטים ועתה פיקד על אחד ממחנות העליה במרסיל (מחנה אימונים 'דפנה'), כדי לקבוע יחד אתו דפוסי שיפוט. לאחר דיון ממצה ושקילת הדברים, הבטיח אבי להגיש תוך זמן קצר הצעה לחוקת שיפוט, שתהא דומה בעקרונותיה לזו של ה'הגנה'. אבל מכיוון שהיו כאן מספר בעיות שונות באופיין, ועלינו להביאן בחשבון, תיושם החוקה ותותאם לצרכים המקומיים. קבענו שמטרתה של החוקה היא להבטיח את הנפש והרכוש של כל אחד מהנמצאים במחנות, את הסדר והמשמעת, את יעילות הביצוע, ולשמש גורם מחנך"².

* תא"ל (מיל'). לשעבר, סניגור צבאי פיקוד דרום; תובע צבאי פיקוד מרכז; יועץ משפטי ברצועת עזה; פרקליט פיקוד מרכז והפרקליט הצבאי הראשי. בוגר תואר שני במשפטים, האוניברסיטה העברית. כיום, היועץ המשפטי לכנסת.

¹ מפקד ה"הגנה" בצרפת וצפון אפריקה ב-1948. תאר את שליחותו באירופה בספריו **חרב בנכר** (משרד הבטחון, הוצאה לאור) תשל"ח-1978; ו**שליחות ההגנה באירופה** (הוצאת המרכז לתולדות כוח המגן-ההגנה ע"ש ישראל גלילי רמת אפעל והוצאת תג) תשנ"ה-1995. רואיין ביום 27/7/86.

² חרב בנכר, לעיל הערה 1, עמ' 283; שליחות ההגנה באירופה, לעיל הערה 1, עמ' 127.

מטרות אלה נכללו במבוא לחוקה.

עו"ד אביעזר שלוש מספר³:

"הוסמכתי כעו"ד ב- 1947 ונסעתי לפריז ללמוד מדעי המדינה. ערב מלחמת השחרור גוייסתי, נטשתי לימודי וירדתי לדרום צרפת, למחנות האימונים למגוייסי חו"ל, שם שימשתי כמפקד אחד המחנות. יום אחד פנה אלי יהודה בן-דוד. היתה בעיה, בעיקר ב'גרנד ארנס', מחנה המעבר הגדול שאליו הגיעו העולים, בו נרשמו וחויילו, וממנו נשלחו למחנות האימונים. היו במחנות בני גילים ותרבויות שונות והיה קושי של המפקדים להשתלט על בליל האנשים. 'בלי חוקה', אמר לי, 'קשה להחזיק את העסק'.

'שב וכתוב!' קיבלתי פרק זמן של 24 שעות, הסתגרתי בבית מלון במרסיל מערב עד בוקר וכתבתי. הייתי אמנם חבר ב'הגנה', עברתי בה קורסים והדרכתי, אך לא היה לי אז כל קשר למשפטים ב'הגנה'. לא היתה בפני חוקה כלשהי או מסמך אחר והחוקה אשר כתבתי התבססה על הידע המשפטי הכללי שהיה לי ועל שיחתי עם בן-דוד, בה נקבעו תופעות המשמעת בהן יש לטפל והותוו באופן כללי עקרונותיה- חוקה שניתן לפעול לפיה במצפון נקי שלא ייעשה עוול לנושא ולא לאנשים שהועמדו לדין".

ברוב המשפטים שהתקיימו היה מפקד המחנה או מפקד כלשהו מופיע כתובע. לא זכור לבן-דוד שהיו סניגורים וכנראה שלא הספיקו לקיים ערעורים. זכור לו כי במשפטים חמורים, בהם הוטל עונש מוות, ישב 3-4 פעמים. פסקי הדין לא בוצעו והנדונים נשלחו באוניות, תחת משמר, ארצה, שם נתקיים בדרך כלל משפט חוזר. לבן-דוד זכור מקרה של בחורה שעבדה כאחות במרפאה של מחנה צריפין ונתברר שהיא עוסקת בריגול למען רשת בלגית שעבדה עבור הבריטים⁴. נערך לה משפט, הוצא גזר דין מוות, היא נשלחה ארצה, אך לא זכור לו מה גורלה.

³ ראיון במשרדו בת"א ביום 10/8/86.

⁴ על הסתננות מרגלים למחנות סיפר בן-דוד גם לבן-גוריון **יומן המלחמה ב'** (משרד הבטחון, 1982), עמ' 635.

תוכן החוקה

החוקה כוללת מבוא בן שתי שורות המסביר את מטרותיה, כפי שהובאו בדברי בן-דוד לעיל, וכן שני פרקים קצרים⁵.

העבירות על המשמעת הצבאית ועונשיהן

1. **העבירות הקלות** - פגיעות בסדר התקין של המחנה, כגון: חוסר ניקיון, התרשלות באימונים ובעבודה וכיו"ב.

תובאנה בפני בי"ד דיסציפלינרי שיוכל להטיל את העונשים הבאים: אזהרה חמורה, תוספת עבודה ותורנות, תוספת שמירה, הפסקת עישון ל- 4 ימים, מעצר בית ליומיים.

2. **העבירות** - הפרת משמעת חמורה כגון: היעדרות מהמחנה ללא רשות, זלזול בכבודם של ממלאי תפקיד, אי ציות לפקודה וכו'.

תובאנה בפני בי"ד פלוגתי או בי"ד של המחנה.
העונשים: מביטול חופשה או מנוחה ועד ל- 3 ימי מאסר.

3. **הפשעים** - עבירות המסכנות את עצם מפעל ההתגייסות או את שלום ממלאי התפקידים בו:

א. **פשעים רגילים**: שכרות, זנות, עריקה (העדר של למעלה מ- 24 שעות), גניבה, שימוש בכוח, התמרדות.
העונשים: 5 ימי מאסר, הוצאה מחפירה משורות הצבא או הורדה מדרגה.

ב. **פשעים המסכנים את שלום האומה**: רצח, בגידה, ריגול, הטלת מום במגויס.
ביה"ד לפשעים חמורים יוכל לפסוק עונש מוות או פגיעה בגוף. עונש מעין זה טעון אישור מפקד אירופה.

⁵ ארכיון צה"ל, תיק בסיס עליה מס' 1 (מרסיל), נספח מס' 8 לדו"ח העבודה; ארכיון תולדות ההגנה, תיק 672/105.

דיון ופרוצדורה

1. הרכב בתי-הדין וסמכויותיהם

- א. ביה"ד הדיסציפלינרי - מפקד המחנה או סגנו. דן בעבירות הקלות.
- ב. ביה"ד הפלוגתי או ביה"ד המחנה - מוסמך לדון בעבירות. הרכבו: אב"ד - מפקד מחנה הנאשם או סגנו; חברים - מפקד מחלקה אחרת מזו שבה משרת הנאשם וחייל בדרגת הנאשם. הפרוטוקולים יגיעו לידיעת מפקד הבסיס.
- ג. ביה"ד הצבאי הגבוה - מוסמך לדון בפשעים שאינם מסכנים את שלום האומה. הרכבו: אב"ד - קצין מטה; חברים - בא כוח הציבור ("החלוץ") וחייל בדרגת הנאשם. אם האב"ד יחלוק על דעת שני השופטים האחרים, יובא הדבר להחלטת מפקד הבסיס.
- ד. ביה"ד הצבאי לפשעים חמורים - מוסמך לדון בפשעים המסכנים את שלום האומה. הרכבו ייקבע ע"י מפקד הבסיס. ביה"ד לא יהיה כפוף לכללי הפרוצדורה הנוהגים בבתי-דין צבאיים, בתנאי שלנאשם תינתן זכות להגן על עצמו. אישור עונשים - עד גירוש ומניעת עליה וכן עונש גופני - מפקד הבסיס. פסקי דין חמורים יותר - מפקד אירופה.

2. כללי הפרוצדורה

- א. ביה"ד הדיסציפלינרי - התובע: המ"מ או קצין תורני. לפסה"ד תוקף מייד. אין ערעור.

ב. ביה"ד הפלוגתי או ביה"ד מחנה –

התובע: המ"מ או קצין תורני. שלבי המשפט הם: כתב אישום, חקירה, חקירה שכנגד, סיכומי תביעה וסניגוריה, ראיות להקלה בעונש. פסה"ד ניתן ברוב דעות ויפורסם בפקודות היום.

ג. ביה"ד הגבוה-

התובע: מפקד המחנה או אדם שימונה לתפקיד זה. פרוצדורה כמו בבי"ד מחנה. פסה"ד טעון אישור מפקד הבסיס או סגנו.

ד. פסקי-דין-

עליהם להיות מפורטים, מנומקים וחתומים. דעת המיעוט תיכלל בפסה"ד ולא בפס"ד נפרד.

ה. אישור פסה"ד-

כל פס"ד יועבר למפקד הבסיס. פס"ד של 3 ימי מאסר וכל פס"ד של ביה"ד הצבאי הגבוה וביה"ד הצבאי לפשעים חמורים ייכנס לתקפו רק לאחר אישור מפקד הבסיס או ממלא מקומו (בהעדרו).

ו. ערעורים-

- אין ערעור על פס"ד ביה"ד דיסציפלינרי.
- ערעור על ערכאה אחרת- תוך 24 שעות.
- מפקד הבסיס יאשר בקשת ערעור רק במקרים של פרוצדורה בלתי חוקית, הרכב בלתי חוקי של ביה"ד ועיוות גס.
- ערכאת הערעור- ביה"ד בדרגה גבוהה יותר.

פרוטוקול מושב ביה"ד מיוחד מיום 5.5.48

מבין המשפטים שנערכו במרסיל, שרד בידינו פרוטוקול שלם אחד, אשר יובא להלן:

"השופטים: אבשלום (יהודה בן-דוד)- אב"ד, אלי, מתי (אורן).

התובע: מפקד מחנה טירת צבי.

הנתבע: * * * מ"כ, מד' (מדריך- שלי ע.צ) במחנה טירת צבי.

מהות האשמה-

1. עבירה חמורה על חוקי הזהירות;

2. גרימת נזק גופני, בלי כוונה תחילה, כתוצאה מהעבירה הנ"ל.

פרטי האשמה -

הנאשם הדריך כיתת בנות באק. (אקדה- שלי ע.צ) להסברת המנגנון הוציא את הקנה והראה את פעולת המנגנון עם כד' (כדורים- שלי ע.צ) חיים. הכדור שהוחזק ע"י השן- החולצת קיבל מכה מהמקור, שהשתחרר תוך טיפול בכלי, נפלט כדור שפגע בעין של בחורה שאליה היה הכלי מכוון. הוא עבר על שני חוקי זהירות: א. טיפל בכלי עם כד' חיים; ב. כיוון כלי טעון אל חניך באימונים.

דברי הנאשם-

מודה באשמה. מבין שעבר על חוקי הזהירות ונהג שלא כראוי. מבין שראוי לעונש חמור.

מסקנות ביה"ד -

א. הנאשם נמצא חייב בהאשמות.
 ב. היחס לחוקי הזהירות במחנה הוא יחס של זלזול פושע. יחס אשר המקרה הזה, אשר רק בנס נגמר בלי קרבן אדם.
 ג. אין שום סליחה למקרה כזה לגבי מפקד. האחראיות על איבוד העין של החניכה נופלת עליו.

פסק-הדין-

א. הנאשם * * * מורד בזה מדרגתו.
 ב. עם חזרו לדרגת חייל, עליו לנסוע מיד ארצה, להתייצב, למסור על פרטי גזר-הדין למפקדו ולהתגייס בהתאם להוראות בארץ.

אבשלום- אב"ד

אלי- שופט

מתי- שופט

פסק דין זה:

א. יוקרא במחנה טירת צבי.
 ב. יובא לידיעת כל המפק' (מפקדים- ע.צ) והמד' במחנות סידני.

מסקנות:

- א. מפק' המחנות מצווים בזה להחרים כל נשק פרטי.
- ב. יש לשנן מחדש לכל המד' את חוקי הזהירות האלמנטריים.
- ג. האחריות הישירה על הפרת חוקי הזהירות והבטחון נופלת על מפק' המחנה.
- ד. בתנאי העבודה בגולה לא ייסלחו מקרים של הפרת חוק הזהירות, אשר מלבד הנזק הישיר, עלולים לפגוע קשה בפעולתנו.

אבשלום